



УДК 902.2:069.4/.5(477.83/.86)"185/195"
DOI <https://doi.org/10.15407/nz2025.04.825>

**АРХЕОЛОГІЧНІ ПРЕДМЕТИ,
ПОВ'ЯЗАНІ З РОДИНОЮ
ВОЛОДИМИРА ДІДУШИЦЬКОГО,
У ФОНДОВІЙ ГРУПІ «АРХЕОЛОГІЯ»
ЛЬВІВСЬКОГО
ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ**

Оксана КУЦЕНЯК

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-5057-3467>
завідувачка, Львівський історичний музей,
відділ «Музей історії України»,
площа Ринок, 6, 79008, м. Львів, Україна,
e-mail: okutsenyak@gmail.com

Галина ФІЛИПЧУК

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2768-6706>
кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця,
Інститут народознавства НАН України,
відділ історичної етнології,
проспект Свободи, 15, 79000, м. Львів, Україна,
e-mail: galsoloviy@ukr.net

Метою статті є введення до наукового обігу інформації щодо історії надходження, музейної атрибуції та опису артефактів із фондової збірки «Археологія» Львівського історичного музею, які свого часу були пов'язані з родиною відомого культурного, громадського та політичного діяча, графа Володимира Дідушицького та з діяльністю Природничого музею імені Дідушицьких. Дослідження є особливо актуальним сьогодні, не лише з огляду на ювілейну дату (200-річчя від народження В. Дідушицького), а й саме у час війни, коли серед населення значно зростає зацікавлення власною історією, минулим, культурною спадщиною тощо. Хронологічні рамки дослідження охоплюють другу половину XIX ст. — першу половину XX ст., а саме час потрапляння археологічних колекцій до Природничого музею імені Дідушицьких та їх надходження у 1940 р. до фондів Львівського державного історичного музею (нині — Львівський історичний музей) внаслідок реорганізації львівських музеїв за радянської влади.

Ключові слова: музей, археологічний предмет, фондова збірка, колекція, археологія, артефакт, археологічна культура, культурна інституція, археологічні дослідження, історико-культурна спадщина, родина Дідушицьких.

Oksana KUTSENYAK

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-5057-3467>
Head, Lviv Historical Museum,
Department «Museum of the History of Ukraine»,
6, Rynok Square, 79008, Lviv, Ukraine,
e-mail: okutsenyak@gmail.com

Halyna FYLYPCHUK

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2768-6706>
Candidate of Historical Sciences, Senior Researcher,
Institute of Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine,
Department of Historical Ethnology,
15, Svobody Avenue, 79000, Lviv, Ukraine,
e-mail: galsoloviy@ukr.net

**ARCHAEOLOGICAL ITEMS RELATED
TO THE FAMILY OF VOLODYMYR
DIDUSHYTSKI IN THE ARCHAEOLOGY FUND
GROUP OF THE LVIV HISTORICAL MUSEUM**

Abstract. The aim of the article is to introduce into scientific circulation information on the history of receipt, museum attribution and description of artifacts from the "Archaeology" fund collection of the Lviv Historical Museum, which were once associated with the family of the famous cultural, public and political figure, Count Volodymyr Didushytskyi, and with the activities of the Didushytskyi Natural History Museum. The study is especially relevant today, not only in view of the anniversary date (200th anniversary of the birth of V. Didushytskyi), but also precisely during the war, when the population is significantly increasing interest in their own history, roots, cultural heritage, etc. The chronological framework of the study covers the second half of the 19th century. — the first half of the 20th century, namely the time when archaeological collections entered the Didushytsky Museum of Natural History and their receipt in 1940 into the funds of the Lviv State Historical Museum (now the Lviv Historical Museum) as a result of the reorganization of Lviv museums under Soviet rule.

Keywords: museum, archaeological object, collection, archaeology, artifact, archaeological culture, cultural institution, archaeological research, historical and cultural heritage, Didushytsky family.

Вступ. На 22 червня 2025 року припадає 200-річний ювілей від народження Володимира Дідушицького (1825—1899) — відомого природознавця, зоолога, філантропа, мецената, колекціонера, політичного та громадського діяча, поціновувача та зберігача історико-культурної спадщини Галичини, організатора музейної справи, засновника Природознавчого музею у Львові та першого в Європі природоохоронного резервату.

Природничий музей імені Дідушицьких свого часу був однією із найбагатших культурних інституцій у Східній Європі. Родина Дідушицьких зосередила свою увагу довкола становлення, розвитку та діяльності музею, який відіграв важливу роль у збереженні та популяризації історико-культурної спадщини Галичини з середини XIX століття. Авторки статті ставлять собі за мету ввести до наукового обігу археологічні пам'ятки, які дають змогу показати та оцінити внесок родини Дідушицьких у проведення археологічних досліджень на теренах заходу України, їх роль у збереженні та експонуванні археологічних знахідок тощо. Володимир Дідушицький та його родина активно долучилися до розбудови та інституалізації музейної справи в Галичині загалом та у Львові зокрема в другій половині XIX ст. — першій половині XX ст. Археологія була одним із захоплень роду Дідушицьких.

Об'єктом наукового пошуку виступатимуть археологічні колекції родини Володимира Дідушицького, що зараз знаходяться у фондовій групі «Археологія» Львівського історичного музею, а предметом — архівна та музейна документація, яка є джерелом для обліку, комплектування, систематизації, ідентифікації та наукової атрибуції цих музейних предметів. Застосування різних загальнонаукових та спеціальних методів історичної науки (порівняльно-історичного, типологічного, системного та ін.) дає змогу виконати мету дослідження.

У 1940 році, за наказом Народного комісаріату освіти Української РСР було створено Львівський державний історичний музей (нині — Львівський історичний музей). Під його опікою опинилися майже всі археологічні колекції довоєнних львівських музеїв. Передусім — Природничого музею імені Дідушицьких, де вони зберігаються донині. Загальна кількість збережених пам'яток налічує понад 2000 артефактів з різних археологічних культур та періодів [1, с. 44].

Аналіз історіографії питання показав значне наукове зацікавлення темою дослідження. Різні аспекти діяльності родини Дідушицьких та зокрема Природничого музею імені Дідушицьких знайшли своє відображення у працях відомих українських та закордонних дослідників, зокрема у публікаціях Габріеля Бжека [2], Казимира Карольчика [3], Анджеля Абрамовича [4], Миколи Бандрівського [5], Лариси Крушельницької [6], Ігоря Чорновола [7, с. 7], Наталії Булик [8; 9; 10] та інших.

Перш ніж перейти до розгляду основного питання: археологічні пам'ятки, подаровані представниками родини Дідушицьких у фонди музею, — слід звернути увагу саме на складову творення цієї установи, а також окреслити основні етапи формування археологічного відділу.

Основна частина. Родина Дідушицьких належала до найдавніших та найбагатших у Польщі родин. Отримавши добру домашню освіту, один із представників роду граф Володимир Дідушицький заклав наукові підвалини музею як культурної інституції. У 1857 році колекціонер переніс свої колекції з родинного маєтку у с. Поториця (нині Львівської обл.) до Львова та розмістив у маєтку на вул. Куркова, 15 (нині — вул. Лисенка). У 1868 році він придбав будівлю в стилі класицизму у Львові за адресою вул. Тадеуша Рutowського, 18 (нині — вул. Театральна), що вражала своїм вишуканим архітектурним виконанням. Туди були перенесені колекції, бібліотека та відома й цінна галерея картин з Потуржинців. Після реконструкції будівлі та пристосування її для виставкових цілей, а також упорядкування колекцій, Природничий музей з 1870 року поступово відкрив свої двері для відвідувачів. З 1873 р. музей працював раз на тиждень [2, с. 86]. Однак офіційною датою заснування музею є 1870 р., коли було вперше побудовано експозицію і розпочато менш-більш планомірний прийом відвідувачів.

На початку заснування музейної інституції археологічні пам'ятки зберігались в геологічно-палеонтологічному відділі. Колекціонування доісторичних артефактів розпочалось дещо пізніше, ніж, до прикладу, природничих чи зоологічних, проте це у свою чергу не завадило Природничому музею Дідушицьких мати один із найбагатших археологічних відділів. В основному збірка матеріалів складалась з крем'яних та кам'яних знарядь праці, бивнів мамонта, а також

керамічних виробів. Археологічна колекція постійно поповнювалася цікавими та унікальними артефактами, які експонувались на виставках у Відні (1873) та Парижі (1878) [11, с. 23]. У серпні 1878 року Володимир Дідушицький придбав для музею золоті речі з Михалківського скарбу, які становили найціннішу частину колекції Природничого музею Дідушицьких [12, с. 31]. Сьогодні в Львівському історичному музеї зберігаються та експонуються гальванокопії Михалківського скарбу. Однак ця цінна знахідка не є об'єктом нашого дослідження, оскільки дана проблематика уже доволі добре розпрацьована в дослідницькому середовищі [5; 13].

У 1899 році структуру Природничого музею імені Дідушицьких було значно реорганізовано. Експозиційні зали та фонди були поділені на сім розділів: зоологічний, палеонтологічний, мінералогічний, геологічний, ботанічний, археологічний та етнографічний [14]. Археологічний відділ займав два зали на другому поверсі будинку, що на вул. Театральній, 18. На початку XX ст. колекція археологічних пам'яток, яка зберігалась тут налічувала 8055 пам'яток, що виводило її в ранг однієї з найбільших археологічних колекцій серед музеїв міста Львова [15, с. 523—524].

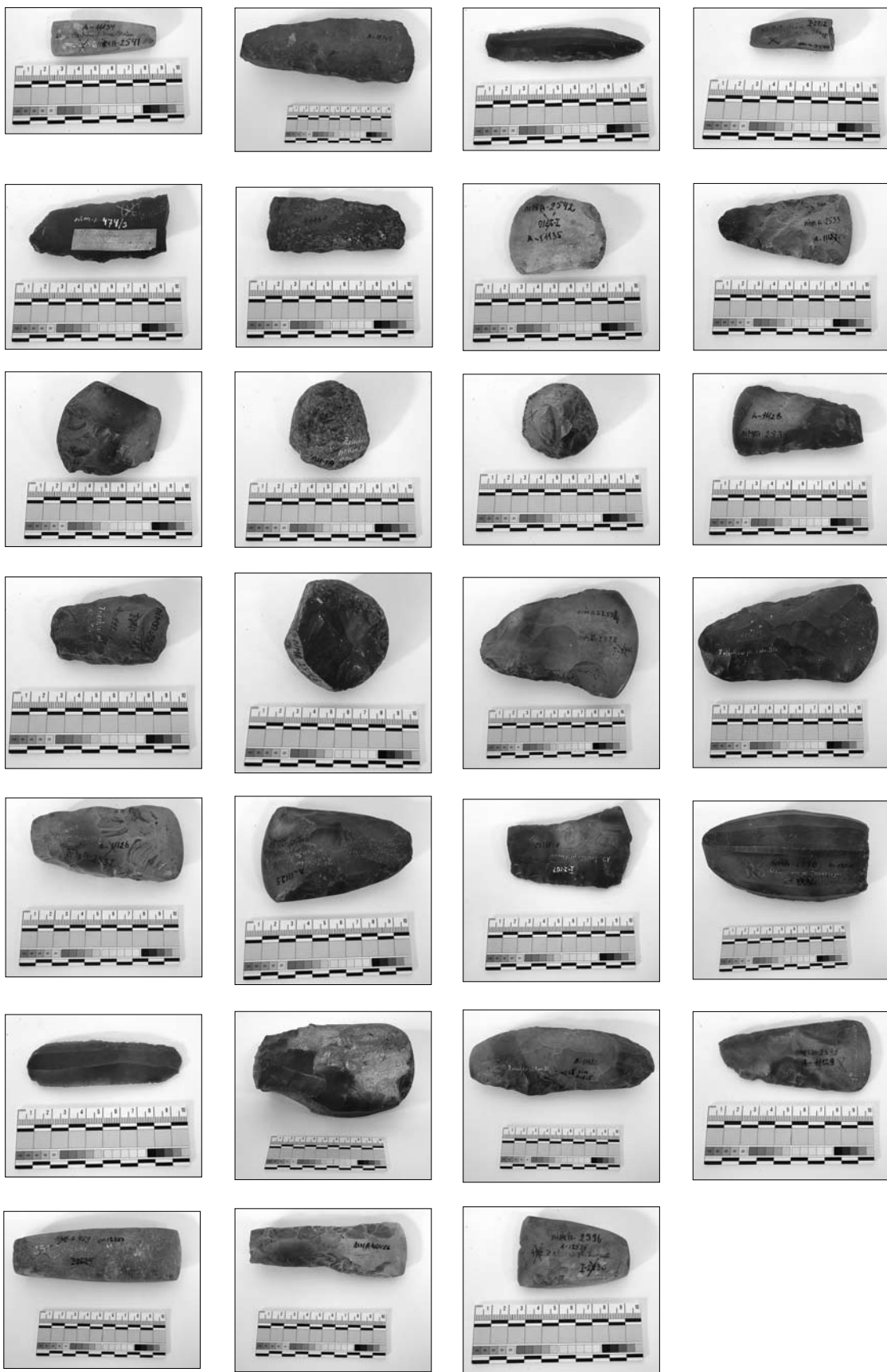
Спершу археологічна збірка музею поповнювалася випадковими знахідками, які передавали до Природничого музею Дідушицьких колекціонери та приватні особи. Серед таких осіб були представники родини Дідушицьких, а саме: Казімеж Дідушицький (1812—1885) (3 од. зб.), Тадеуш Дідушицький (1841—1918) (20 од. зб.) та Войцех Дідушицький (1848—1909) (4 од. зб.). У фондовій збірці «Археологія» Львівського історичного музею, серед предметів, які в 1940 році надійшли з Природничого музею внаслідок реорганізації музейного середовища радянською владою, зберігається 27 од. зб. [16, арк. 188—190; 17, арк. 67; 18, арк. 21; 19, арк. 85] з різних місцевостей, археологічних періодів та культур, однак єднає їх одне: усі вони свого часу були знайдені та передані у фонди природничого музею представниками родини Дідушицьких, які гідно продовжили «шлях» Володимира Дідушицького (див. іл.).

Географія походження пам'яток охоплює 5 місцевостей України: Івано-Франківська, Львівська, Тернопільська, Чернівецька та Вінницька області.

Найбільшу частину колекції (21 од. зб.) складають матеріали, здобуті Казімежем та Тадеушем Дідушицькими поблизу с. Желехів (тепер — с. Великосілки Львівського р-ну Львівської обл.). Надійшли ці пам'ятки у фонди Музею в 1877 та 1878 роках. Варто уточнити, що с. Желехів вперше згадується в письмових джерелах від 15 жовтня 1393 року, відколи польський король Владислав II Ягайло надав право на володіння селом Михайлу з Сулковиці [20, с. 9—10]. У 1461 році відбувся поділ Желехова на два окремих села — Желехів Великий та Желехів Малий. У середині XIX ст. Великий Желехів був придбаний Казімежем Дідушицьким та залишився у власності родини Дідушицьких. Впродовж 1904—1934 рр. маєтком володів Тадеуш Дідушицький. До археологічної збірки з Желехова увійшли неолітичні крем'яні знаряддя праці: сокири, розтирачі та долота. Більшу частину пам'яток (18 од. зб.) у фонди Музею передав Тадеуш Дідушицький (зять В. Дідушицького), який протягом 1899—1918 рр. був ординатом (куратором) музейної установи. Він, як і його попередник, був щиро закоханий в археологію та за будь-якої нагоди поповнював фондові колекції цінними знахідками.

Окрім колекції пам'яток з с. Желехова, які зберігаються у фондах Львівського історичного музею, та були подаровані Тадеушем Дідушицьким, на окрему увагу заслуговують ще дві поодинокі знахідки. Походять вони з с. Звиняч (поблизу Заліщик, нині — Чортківський р-н Тернопільської обл.) та с. Петриківці, що на Буковині. Перший артефакт являє собою нуклеус крем'яний, багатогранний із залишками відбитих пластин на поверхні, та слідами кори (5 x 13 см) [16, арк. 193]. Інша знахідка — сокира крем'яна, клиноподібна, в перерізі прямокутна, обух звужений, ретушований, лезо розширене, шліфоване (6,5 x 16,5 см) [17, арк. 37].

Другою за чисельністю групою артефактів (3 од. зб.) є матеріали із поселення поблизу с. Єзупіль Івано-Франківської обл. Надійшли вони у фонди Природничого музею імені Дідушицьких у 1876 році як дар Войцеха Дідушицького. Серед пам'яток: крем'яні ножеподібні пластини та відщепи, вкриті дрібною ретушю. Войцех Дідушицький народився в с. Єзупіль у 1848 році, та згодом отримав це селище у спадок після смерті матері. Будучи відомим громадським та політичним діячем, меце-



Археологічні пам'ятки, пов'язані з родиною В. Дідушицького у фондовій збірці «Археологія»
Львівського історичного музею

натом, письменником-публіцистом, граф також був прихильником та дослідником історії та археології, передусім Галичини. Так, у 1881 році він став головою Крайового археологічного товариства, яке діяло у Львові з 1875 року [21; 22, с. 132—133].

Багато подорожуючи та досліджуючи матеріальну і духовну спадщину слов'янських народів, Войцех Дідушицький намагався також здобути нові пам'ятки для фондових збірок археологічного відділу Природничого музею імені Дідушицьких. Зокрема, у 1877 році колекція археологічних матеріалів поповнилась цінним експонатом з с. Яришів (нині — Могилів-Подільського р-ну Вінницької обл.). Йдеться про крем'яну неолітичну сокиру, клиноподібну, шліфовану, в перерізі прямокутну (4 x 12,5 см) [17, арк. 56]. Обух звужений, лезо дещо розширене.

Впродовж усього існування, колекція музею поповнювалась також археологічними пам'ятками з Галичини, зокрема частина їх походить з розкопок К. Гадачека, Г. Оссовського, колекція М. Обремського, В. Пшебиславського та інших, які сьогодні є частиною археологічної колекції Львівського історичного музею.

Висновки. Підсумовуючи діяльність археологічного відділу Природничого музею імені Дідушицьких, проаналізувавши колекції доісторичних пам'яток, які пов'язані з відомою родиною Дідушицьких та окремі артефакти, що у 1940 році внаслідок реорганізації львівських музейних установ радянською владою, потрапили на баланс тоді ще новоствореного Львівського державного історичного музею (нині — Львівський історичний музей), відзначимо, що будучи в своїй ідейній задумці все таки музеєм природничого спрямування, музейна установа шляхетської родини та її керівники потужно долучились до розвитку археологічної науки у Львові в ХІХ столітті та всіляко сприяли збагаченню пам'ятками археології фондосховищ «родинної» музейної інституції. Їх внесок в розвиток та процвітання історико-культурної спадщини Галичини є насправду вагомим, адже збережені музейні колекції для наступних поколінь — це про пам'ять, про популяризацію культурного продукту, про актуалізацію ролі історії як «вчительки життя» та знань про своє глибоке коріння, славне минуле тощо. Таким чином представникам родини Дідушицьких вдалося не про-

сто увійти в історію в прямому розумінні цього слова, а зберегти її для нащадків у спосіб інституціалізації музейного простору, — перетворивши музей з ідеї або разової виставкової атракції на постійно діючий заклад, що має чітко визначену структуру, візію та місію у суспільстві.

1. Зарубій Е., Крашанович О., Куценяк О. *Археологія у Львівському історичному музеї*. Львів; Дрогобич: Коло, 2020. 556 с.
2. Brzęk G. *Muzeum im. Dzieduszyckich we Lwowie i jego Twórca*. Lublin: Wydawnictwo Lubelskie Nowe, 1994. 199 s.
3. Karolczak K. *Dzieduszyccy — dzieje rodu: linia poturzycko-zarzeczka*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2001. 192 s.
4. Abramowicz A. Dalecy i bliscy: szkice z dziejów archeologii. *Acta Archaeologica Lodziensia*. 1974. № 23. 131 s.
5. *Археологічна спадщина музею Дідушицьких. Спільний семінар Наталії Булик і Миколи Бандрівського. Гуманітарний факультет УКУ*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=xbZaLoL21w4> (дата звернення: 15.05.2025).
6. Бандрівський М., Крушельницька Л. *Золоті Михалківські скарби та їх доля*. Львів: Ліга-Прес, 2012. 239 с.
7. Чорновол І. Від археології до самогубства. Кароль Гадачек. *Львівська газета*. 26 березня. 2004. № 54 (378). С. 7.
8. Булик Н. *Львівська археологія ХІХ — початку ХХ століття: дослідники, наукові установи, музеї*. Львів: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України; Ін-т економіки і туризму, 2014. 304 с.
9. Булик Н. Кароль Гадачек і його внесок у розвиток львівської археології (до 140-річчя з дня народження). *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. 2013. Вип. 17. С. 278—294.
10. Bulyk N., Berest R. The Didushtsky family's mission in conservation and research of galician historical and archaeological heritage. *Східноєвропейський історичний вісник*. 2023. № 27. С. 81—89.
11. Лех Я. З історії польсько-українських зв'язків в археології (кін. ХVІІІ—1939 р.). *Археологічні дослідження Львівського університету*. 2006. Вип. 9. С. 17—53.
12. Przybysławski W. Dwa złote skarby w Michałkowie. *Teżka konserwatorska*. Lwów, 1900. Т. II. С. 31—43.
13. Карачко С. *Михалківські скарби. Спадок*. URL: <https://spadok.org.ua/starozhytnosti/mykhalkivski-skarby> (дата звернення: 25.05.2025).
14. Шухевич В. Музей Дідушицьких. *Діло*. 1892. Ч. 75.
15. Wiczkowski J. *Lwów, jego rozwój i stan kulturalny oraz przewodnik po mieście*. Lwów. 1907. 587 s.
16. *Архів ЛМУ*. Інвентарна книга фондової групи «Археологія». Т. 2. 1980—1981. 199 арк.

17. *Архів ЛІМу*. Інвентарна книга фондової групи «Археологія». Т. 3. 1981. 199 арк.
18. *Архів ЛІМу*. Інвентарна книга фондової групи «Археологія». Т. 4. 1981—1981. 197 арк.
19. *Архів ЛІМу*. Інвентарна книга фондової групи «Археологія». Т. 9. 1983—1985. 97 арк.
20. Грушевський М. Матеріали до історії суспільно-політичних і економічних відносин Західньої України. Серія перша (1361—1530). Ч. 1—43; ч. 44—80. *Записки Наукового Товариства ім. Шевченка*. Рік XIV. Т. LXIII, Кн. I. V. 46 с.
21. Dembiński B. *Wojciech hr. Dzieduszycki*. Lwów, 1909. 8 s. (przemowienie).
22. Dzieduszycki Wojciech. *Britannica. Edycja polska*. 1999. Т. 10. 468 s.

REFERENCES

- Zarubii, E., Krashanovych, O., & Kutseniak, O. (2020). *Archaeology at the Lviv Historical Museum*. Lviv; Drohobych: Kolo [in Ukrainian].
- Brzek, G. (1994). *The Dzieduszycki Museum in Lviv and its Founder*. Lublin: Lublin Publishing House Nowe [in Polish].
- Karolczak, K. (2001). *The Dzieduszycki Family: History of the Poturzycko-Zarzecka Line*. Krakow: Scientific Publishing House of the Pedagogical Academy [in Polish].
- Abramowicz, A. (1974). Far and near: sketches from the history of archaeology. *Acta Archaeologica Lodziensia*, 23, 131 [in Polish].
- The archaeological heritage of the Didushytskyi Museum. Joint seminar by Natalia Bulyk and Mykola Bandrivsky. Faculty of Humanities, Ukrainian Catholic University*. Retrieved from: <https://www.youtube.com/watch?v=xbZaLoL21w4> (Last accessed May 15, 2025).
- Bandrivskyi, M., & Krushelnytska, L. (2012). *The Golden Treasures of Mykhalkiv and Their Fate*. Lviv: Liga-Pres [in Ukrainian].
- Chornovol, I. (2004). From archaeology to suicide. Karol Gadachek. *Lviv newspaper*, 54 (378), 7 [in Ukrainian].
- Bulyk, N. (2014). *Archaeology in Lviv in the 19th and early 20th centuries: researchers, scientific institutions, museums*. Lviv: In-t ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy; In-t ekonomiky i turysty [in Ukrainian].
- Bulyk, N. (2013). Karol Gadachek and his contribution to the development of Lviv archaeology (on the 140th anniversary of his birth). *Materials and research on the archaeology of the Carpathian region and Volhynia* (Issue 17, pp. 278—294) [in Ukrainian].
- Bulyk, N., & Berest, R. (2023). The Didushytskyi family's mission in conservation and research of galician historical and archaeological heritage. *Eastern European Historical Bulletin*, 27, 81—89.
- Liekh, Y. (2006). From the history of Polish-Ukrainian relations in archaeology (late 18th century—1939). *Archaeological research by Lviv University* (Issue 9, pp. 17—53) [in Ukrainian].
- Przybysławski, W. (1900) Two golden treasures in Michalkow. *Conservation portfolio* (Vol. II, pp. 31—43). Lviv [in Polish].
- Karachko, S. *Mykhalkiv treasures. Heritage*. Retrieved from: <https://spadok.org.ua/starozhytnosti/mykhalkivski-skarby> (Last accessed May 25, 2025) [in Ukrainian].
- Shukhevych, V. (1892). The Didushytskyi Museum. *Business*. (Part 75) [in Ukrainian].
- Wiczkowski, J. (1907). *Lviv, its development and cultural status, and a guide to the city*. Lviv [in Polish].
- Inventory book of the «Archaeology» collection group. *LIM Archive (Archive of Lviv Historical Museum)* (Vol. 2: 1980—1981) [in Ukrainian].
- Inventory book of the «Archaeology» collection group. *LIM Archive (Archive of Lviv Historical Museum)* (Vol. 3: 1981) [in Ukrainian].
- Inventory book of the «Archaeology» collection group. *LIM Archive (Archive of Lviv Historical Museum)* (Vol. 4: 1981—1981) [in Ukrainian].
- Inventory book of the «Archaeology» collection group. *LIM Archive (Archive of Lviv Historical Museum)* (Vol. 9: 1983—1985) [in Ukrainian].
- Hrushevskyi, M. (1905). Materials on the history of socio-political and economic relations in Western Ukraine. Series One (1361—1530) (Parts 1—43; parts 44—80). *Notes of the Shevchenko Scientific Society* (Year XIV, vol. LXIII, book I. V [in Ukrainian].
- Dembski, B. (1909). *Count Wojciech Dzieduszycki*. Lviv [in Polish].
- (1999). *Dzieduszycki Wojciech. Britannica. Polish edition*. (Vol. 10). [in Polish].